

Vägplan Märstastråket

En gång- och cykelväg utmed väg 859 vid Rosersberg

Arkeologisk utredning

Norrsunda 52:1, 55:1
Rosersberg 10:144
Norrsunda socken
Sigtuna kommun
Stockholms län
Uppland

Christian Gatti

Vägplan Märstastråket

En gång- och cykelväg utmed väg 859
vid Rosersberg

Arkeologisk utredning

Norrsunda 52:1, 55:1
Rosersberg 10:144
Norrsunda socken
Sigtuna kommun
Stockholms län
Uppland

Christian Gatti

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-501-3
Tryck: Just Nu, Västerås 2016.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning.....	6
Målsättning och metod	6
Avvikelse	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Undersökningsresultat.....	9
Utvärdering	12
Referenser.....	12
Kart- och arkivmaterial.....	12
Litteratur	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Bilagor.....	14
Bilaga 1. Schakttabell.....	14
Bilaga 2. Anläggningstabell	14

Figur 1. Utdrag ur digitala Terrängkartan. Platsen för utredningen är markerad med en blå ring. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Med anledning av Trafikverkets planer på att anlägga en gång- och cykelväg, ”Märstastråket”, utmed väg 859 har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning i avgränsande syfte av fornlämningarna RAA-nr Norrsunda 52:1 och 55:1, Norrsunda sn, Rosersberg, Sigtuna kommun (figur 1).

Den arkeologiska insatsen genomfördes under två dagar i slutet av november 2015. Det grävdes schakt inom två lokaler (lokal 1–2). Lokal 1 anslöt till östra delen av gravfältet Norrsunda 55:1 och där påträffades boplatzanläggningar och en möjlig grav. Lokal 2 omfattade nordvästra delen av den tidigare delvis undersökta järnåldersboplatsen Norrsunda 52:1, där det framkom ytterligare boplatzanläggningar. Båda fornlämningarna har därmed fått en ny avgränsning.

Inledning

Trafikverket utarbetar en vägplan för en gång- och cykelbana mellan Upplands-Väsby och Rosersberg, ”Märstastråket”. Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har fått i uppdrag att utföra ett flertal arkeologiska insatser längs den planerade sträckan (Ählström 2015 och där anförd litteratur). Länsstyrelsen i Stockholms län beslutade den 12 oktober 2015 om en arkeologisk utredning i avgränsande syfte av fornlämningarna Norrsunda 52:1 och 55:1, i enlighet med 2 kap. 11§ i kulturmiljölagen (1988:1950). Trafikverket beställde och bekostade det arkeologiska uppdraget.

Målsättning och metod

Den arkeologiska utredningen syftade till att fastställa utbredningen av fornlämningarna Norrsunda 52:1 och 55:1 i anslutning till den planerade gång- och cykelvägen *Märstastråket*.

Utredningen omfattade öppnande av sökschakt med utgångspunkt från fornlämningarna och med hänsyn till topografiska och övriga förhållanden (se avsnittet Avvikelse). Schakten grävdes en skopbredd breda (cirka 1,6 m) ned till orörd eller kulturpåverkad nivå. Därefter rensades de manuellt och påträffade anläggningar rensades fram och avgränsades i plan.

Schakt mättes in med GPS och beskrevs, anläggningar mättes in med samma metod, typbestämdes efter utseende i plan och beskrevs. Fotografier togs löpande under arbetets gång. Samtliga schakt återfylldes efter den arkeologiska insatsen.

Avvikelse

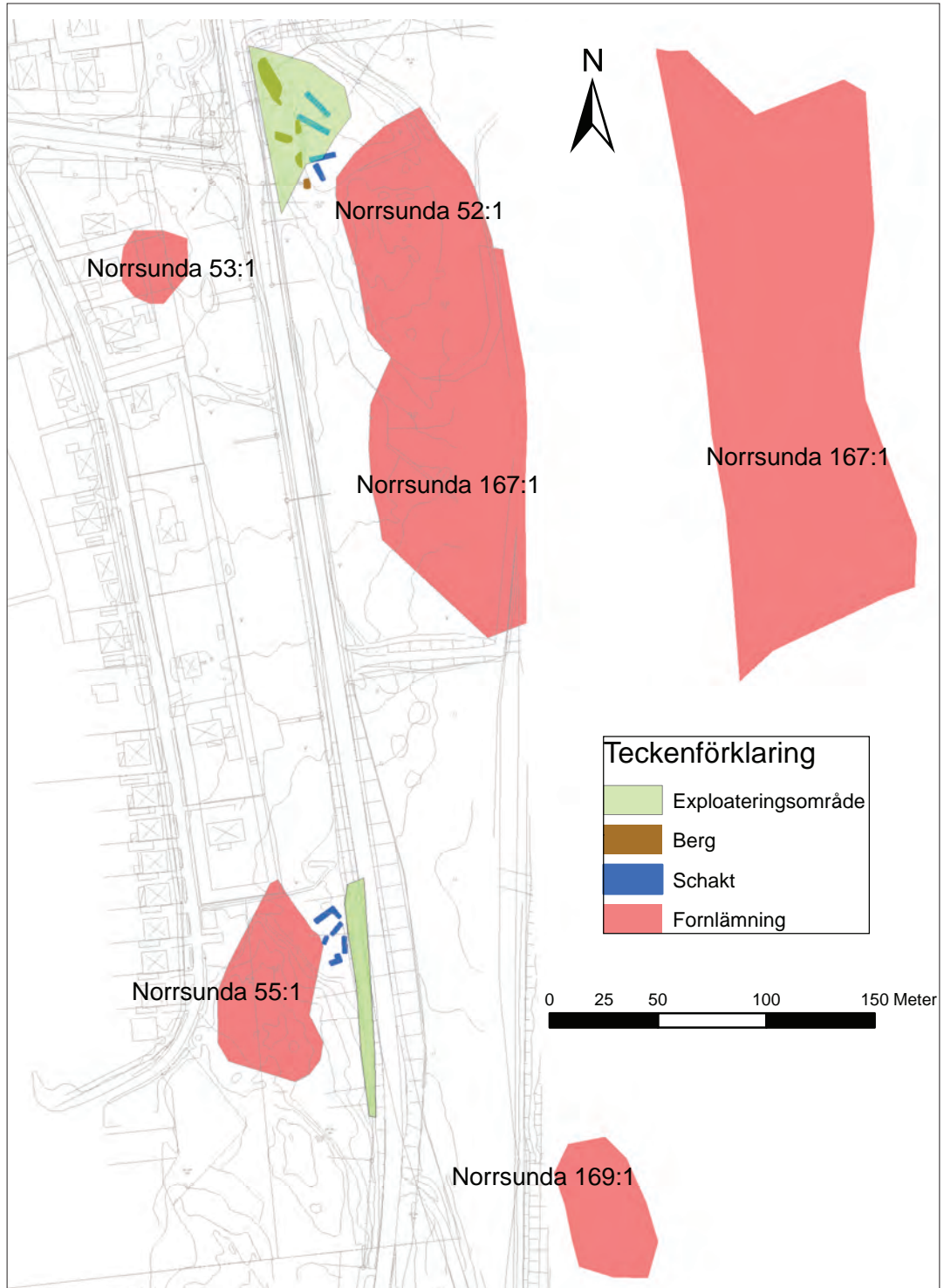
Vid en inspektion inför de planerade arkeologiska insatserna upptäcktes att de aktuella undersökningsområdena inte hade gjorts tillgängliga i enlighet med beställarens åtaganden. Avverkning, eventuellt gallring, hade inte gjorts, vilket var en förutsättning för att kunna utföra schaktning med grävmaskin utan att onödigt skada uppkom. Det hade också varit önskvärt att beställaren markerade/avgränsade de aktuella ytorna för att undvika missförstånd. Länsstyrelsen informerades i ärendet och kontakt togs med ansvariga på Trafikverket. Problemet löstes genom ett godkännande av Trafikverkets ansvarige projektledare där KM:s personal fick tillstånd att själva vidta nödvändiga åtgärder för att kunna göra ett tillfredsställande arbete.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdena ligger öster om Rosersberg, cirka 250 meter från varandra, på båda sidor om väg 859, Norrsundavägen (figur 2). Området domineras av större skogsdungar nära bebyggelse och karakteriseras delvis av låglänt f.d. åkermark och skogspartier med moränmark, uppstickande hållar samt berg i dagen. Nivån över havet ligger på 20 meter för båda lokalerna.

Omfattande arkeologiska undersökningar har bedrivits i socknen de senaste decennierna som ett led i betydande infrastruktursatsningar. De aktuella undersökningsområdena har sin tyngdpunkt i järnålder och i historisk tid (Brink 1997, Ählström 2015 och där anförd litteratur).

Norrsunda 55:1 är ett cirka 90×40 meter stort gravfält bestående av 25 gravar, 24 rundade stensättningar och 1 hög. Norrsunda 52:1 är ett 120×70 meter stort grav- och boplatsoområde med cirka 25 gravar. och ett 90-tal boplatsslämningar. Fornlämningen delundersöktes i början på 1990-talet (Andersson & Hällans Stenholm 2006). I söder ansluter Norrsunda 167:1, en bytomt/gårdstomt som har undersökts i flera omgångar. Boplatsten antas ha nyttjats från äldre järnålder fram till i början av 1900-talet.

Figur 2. Utdrag ur Trafikverkets detaljplankarta. Registrerade fornlämningar är markerade med röd färg, schakten med blå färg. Områden med grön färg visar delar av Märstastråkets planerade byggnation som påverkar fornlämningarna RAA-nr Norrsunda 52:1 och 55:1. Skala 1: 3 000.

¹⁴C-dateringar påvisar aktivitet från förromersk järnålder till 1600-tal, men det förekommer även dateringar från yngre bronsålder. Området benämns Säby bytomt och på grund av att det inte går att urskilja vilka anläggningar eller ytor som tillhör bytomten respektive boplatsen ligger båda under samma RAÄ-nummer (FMIS).

Av övriga fornlämningar i närområdet kan nämnas gravfältet Norrsunda 53:1 med sexton anläggningar varav tolv kistnedläggningar samt boplatsen Norrsunda 169:1, bestående av kulturlager och boplatsanläggningar inom tre separata ytor. Båda lämningarna är dock undersökta och borttagna (FMIS, Östmark 1981, Hamilton 1992).

Figur 3. Del av lokal 1, vid Norrsunda 55:1 innan påbörjad undersökning. Foto från öst av Christian Gatti.

Figur 4. Del av lokal 2, vid Norrsunda 52:1 innan undersökning. Foto från väst av Christian Gatti.

Undersökningsresultat

Lokal 1 omfattade ett cirka 400 m² stort område bestående av sly- och ungskogsbeväxt f.d. åkermark som i väster gränsar till gravfältet Norrsunda 55:1 (figur 3). Schaktning skedde i anslutning till en bergsrygg med moränavlagringar som sluttar mot nordost och sedan övergår till flack lerjord. Delar av området var vattensjukt och det fanns störningar i form av ett flertal nedgrävningar för brunnar och avlopp.

Öster om gravfältet öppnades fem schakt om sammanlagt 62 kvadratmeter. I schakten påträffades fyra anläggningar: en mörkfärgning, en grav (?), ett stolphål och en härd (se figurer 5–6 och tabell 1). Härden var rund i plan och 0,4 meter i diameter samt innehöll sot och kol. Den möjliga graven var 1 meter i diameter, sotig med små brända ben i ytan. Anläggningen var ej synlig ovan mark och utgörs av en nedgrävning som ansluter till en cirka 0,5 meter stor sten i västra delen. I anläggningens södra del var ett par mindre stenar synliga. Benmaterialet har inte analyserats av osteolog och därför är anläggningstypen osäker.

Inga anläggningar undersöktes. Två schakt var utan indikation.

Lokal 2 bestod av igenväxt f.d. åkermark öster om Norrsundavägen (figur 4). Grav- och boplatsoområdet Norrsunda 52:1 är, som tidigare nämnts, delvis undersökt, vilket också märktes vid utredningen. En av de påträffade anläggningarna, en härd, verkade vara tidigare undersökt. Härden låg i humös material och en grävd sektion tvärs genom anläggningen kunde urskiljas.

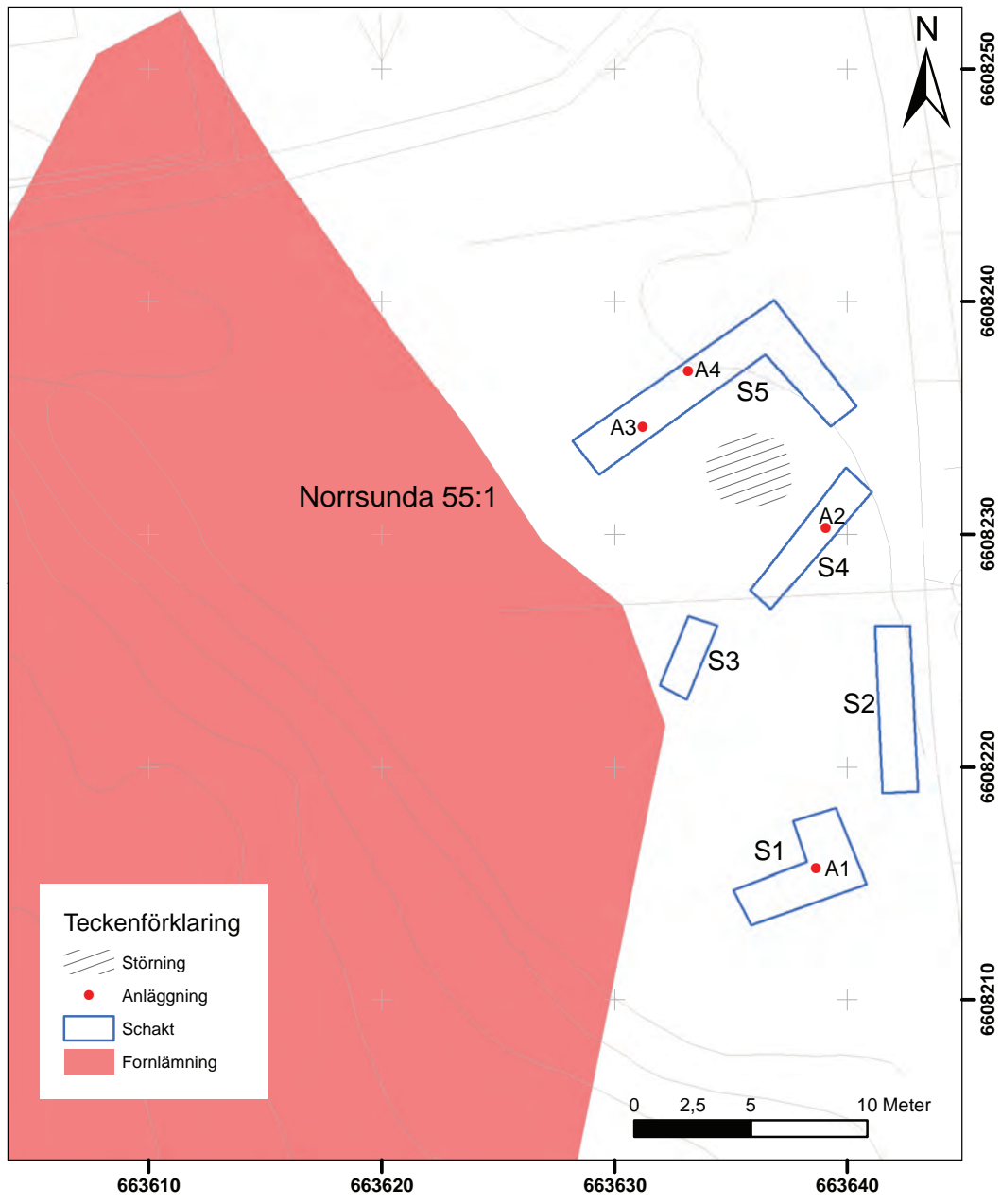
Fyra schakt om totalt cirka 85 kvadratmeter öppnades nordväst om fornlämningen. I tre av schakten framkom sammanlagt fem anläggningar: tre härdar, en grop och ett stolphål (se figurer 7–8 och tabell 1). Ett schakt var utan indikation.

Tabell 1. Anläggningstabell

Anlnr	Schakt	Lokal	Typ
A1	1	1	Mörkfärgning
A2	4	1	Grav (?)
A3	5	1	Stolphål
A4	5	1	Härd
A5	8	2	Härd
A6	8	2	Stolphål
A7	8	2	Grop
A8	6	2	Härd
A9	9	2	Härd

Figur 5. Den möjliga graven vid lokal 1. Foto från väst, Christian Gatti.

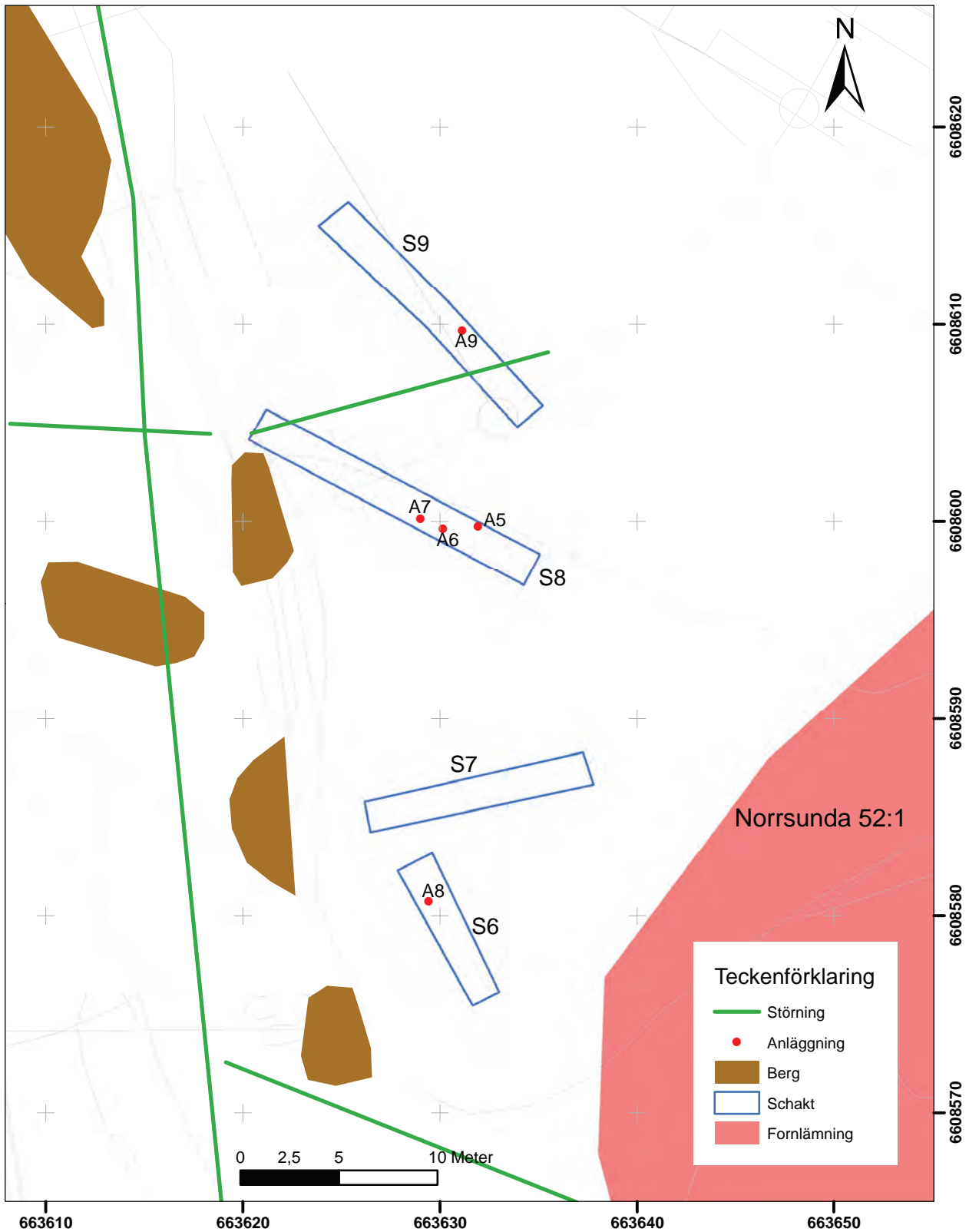

Figur 6. Schaktplan med de påträffade anläggningarna markerade A1–4, lokal 1. Skala: 1: 300.

Figur 7. Härden A8. Foto från nordost, Christian Gatti.

Figur 8. Schaktplan med de påträffade anläggningarna markerade A5–9, lokal 2. Skala: 1: 300.

Utvärdering

Uppdraget har utförts i enlighet med undersökningsplanen med avseende på tidsåtgång och ambitionsnivå. Inledningsvis beskrevs syftet med utredningen huruvida fornlämningarna Norrsunda 52:1 (grav och boplatssområde) och 55:1 (gravfält) berörs av planerad exploatering.

Undersökningen visade att det fanns ytterligare lämningar i anslutning till båda lokalerna. De flesta anläggningarna som påträffades är av boplatsskaraktär bortsett från en gravliknande anläggning vid lokal 1. Tolkningen är inte alltför vågad, då den finns i anslutning till gravfältet och innehöll brända ben. Tidsmässigt borde den ligga inom samma tidsperiod, d.v.s. järnålder. För att kunna fastställa funktion och datering vore det önskvärt att undersöka anläggningen i sin helhet.

Vi gör bedömningen att fornlämningarna Norrsunda 52:1 och 55:1 berörs av exploatering i samband med byggnation av Märstastråket samt att de har fått nya avgränsningar som behöver justeras. Syftet med utredningen har härmed uppfyllts.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala Terrängkartan

Uppgifter ur Riksantikvarieämbetets fornminnesinformatiossystem (FMIS): www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html

Litteratur

Andersson, C. & Hällans Stenholm, A-M. 2006. Nabor i Norrsunda - bytomterna Valsta och Säby vid sjön Fysingen. Arlandabanan, Uppland, Norrsunda socken, Vallstanäs, RAÄ 165 och RAÄ 167. Riksantikvarieämbetet UV MITT, Rapport 2006:25, Arkeologiska undersökningar.

Brink, S. 1997. Political and Social Structures in Early Scandinavia II. TOR vol 29, s 389-437. Uppsala.

Hamilton, J. 1992. Arkeologisk undersökning dnr 4881/92. Riksantikvarieämbetet UV Stockholm.

Ählström, J. 2015. Vägplan Märstastråket. En gång- och cykelväg vid Rosersberg. Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2. Norrsunda socken, Sigtuna kommun, Uppland. Stiftelsen Kulturmiljövård, Rapport 2015:40.

Östmark, K. 1981. Gravfält från vikingatiden. Fornlämning 53 Vallstanäs, Norrsunda socken, Uppland. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer. Rapport UV 1981:27.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	15109
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	43112-24720-2015, 2015-10-12
Uppdragsgivare:	Trafikverket
Personal:	Christian Gatti och Jan Ählström
Landskap:	Uppland
Län:	Stockholms
Kommun:	Sigtuna
Socken:	Norrsunda
Fastighet:	Rosersberg 10:144
Fornlämning:	Norrsunda 52:1 och 55:1
Bladbeteckning fastighetskartan:	66G0GN
Koordinater:	Lokal 1 X6608213, Y663635 Lokal 2 X6608575, Y663631
Höjd över havet:	20 m ö.h.
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Undersökningsperiod:	26–27 november 2015
Undersökt yta:	ca 147 m ²
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	Ingen höjdmätning är gjord
Inmätningmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	20 digitala fotografier slutförvaras hos ATA
Fynd:	Inga fynd omhändertogs

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Lokal	Längd (m)	Djup (m)	Läge	Beskrivning	Anläggningar	Underlag
1	1	7	0,4	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter gråbrun silt. Schaktet är vinklad 90°.	A1	siltig lera
2	1	7	0,4	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter gråbrun silt.	-	siltig lera
3	1	3,5	0,4	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter gråbrun silt.	-	siltig lera
4	1	6,5	0,4–0,5	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter gråbrun silt.	A2	siltig lera
5	1	14,5	0,4	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter gråbrun silt. Schaktet är vinklad 90°.	A3–4	siltig lera
6	2	8	0,45	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter rödbrun silt.	A8	siltig lera
7	2	11,5	0,4	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter gråbrun silt.	-	siltig lera
8	2	16	0,45	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter rödbrun silt.	A5–7	lera
9	2	14,5	0,4	Låglänt slybevuxen mark.	Mylla/vegetationsskikt 0,05 m, därefter ljusbrun silt.	A9	sandig lera

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl. nr	Lokal	Schakt	Typ	Storlek (m)	Form	Anmärkning
A1	1	1	Mörkfärgning	1,0×0,7	Oval	Svart-gråbrun fyllning med obrända ben, kol, sot och slagg.
A2	1	4	Grav	1,0×1,0	Rund	Mörkgrå sotig fyllning, med brända ben i ytan. Ansluter till en 0,5 m stor sten i anläggningens västra del.
A3	1	5	Stolphål	0,4×0,3	Oval	Gråbrun fyllning.
A4	1	5	Härd	0,4×0,4	Rund	Mörkgrå fyllning som innehöll sot och kol.
A5	2	8	Härd	0,5×0,3	-	Anläggningen upptäcktes i schaktväggen. Med svart fyllning, sot, kol och enstaka skärvstenar.
A6	2	8	Stolphål	0,4×0,25	Oval	Gråbrun fyllning, stolpmärke samt stenskonig.
A7	2	8	Grop	0,4×0,3	Oregelbunden	Gråbrun fyllning.
A8	2	6	Härd	1,2×0,8	Oval	Innehöll kol, sot och skärvsten. Anläggningen tycktes vara undersökt under tidigare arkeologisk undersökning.
A9	2	9	Härd	0,5×0,5	Rund	Innehöll, kol, sot och skärvsten.

